

LES GENEALOGIES COMTALS CATALANES

Maria-Mercè COSTA

Si considerem que el camp dels nostres estudis a l'entorn del Mil·lenari de Catalunya inclou els segles VIII a XI, ens caldrà, primerament, adaptar-hi el títol del present treball. Podem parlar de comtes des del s. VIII, designats pels sobirans de la dinastia carolíngia per a governar els territoris francs d'ençà i d'enllà del Pirineu. No podríem dir, encara, que aquests comtes fossin catalans perquè ni aquestes terres es podien anomenar Catalunya, ni ells, moltes vegades, n'eren originaris. Pel que fa a la genealogia, no cal pensar-hi mentre els comtes tingueren un caràcter temporal, més o menys vitalici, amb capacitat d'abandonar l'ofici quan ho creien convenient, i foren subjectes de destitució si el rei així ho determinava. No fou fins cap a la fi del s. IX quan ells mateixos començaren a sentir menys pesant l'autoritat reial, es veieren sempre més sobirans damunt el territori que governaven gairebé com un patrimoni familiar i pensaren en transmetre'l, amb la corresponent parcel·la de poder, als parents més propers: fills, germans, etc. Amb l'establiment paulatí dels comtats hereditaris es fa possible d'anar seguint unes línies de parentiu que seran objecte dels estudis genealògics. En conclusió, doncs, ens disposem a parlar de les genealogies dels comtes que tingueren jurisdicció sobre els territoris que anirien formant la futura Catalunya, des de la segona meitat del s. IX. Prescindirem dels que foren d'origen netament franc, que no tingueren ací

cap continuïtat, i ens referirem als d'origen got, procedents d'una o altra de les que serien després les nostres regions.

I hem de començar amb una certa decepció, perquè no podem aportar, ara i ací, cap nou document que pugui aclarir algun dels dubtes que encara persisteixen en la formació de les branques familiars dels comtes. Són molts els historiadors que s'han endinsat en l'estudi dels documents fins ara coneguts, des de l'autor de les *Gesta Comitum Barchinonensium*, del llunyà s. XII, fins als estudiosos de l'any present. És obvi que no podem repetir, per cap concepte, llur forma de tractar els nombrosos problemes suscitats en la interpretació documental, molts dels quals, en línies generals, són ja coneguts de tothom. Davant les interpretacions més realistes dels autors moderns, preocupats sovint per desfer les llegendes i per atendre's estrictament al que deixa veure el text dels documents, sempre que aquests tinguin una autenticitat garantida, ens veiem en la impossibilitat d'afegir-hi cap modificació important. Ens haurem de limitar, doncs, a examinar algunes de les conclusions a les quals han arribat els més recents investigadors d'aquells fets de fa mil anys. I és ben cert que ací sentim tots l'ombra del mestratge de Ramon d'Abadal, qui tan clarament ens fa reviure, amb la seva obra, aquells temps allunyats. Però tampoc no podem oblidar els qui han posat en dubte algunes de les seves afirmacions i n'han presentat unes altres sobre fonaments que, si més no, són dignes d'una consideració ben respectuosa. Ens referim ara, especialment, a l'obra prou valuosa de Pere Ponsich, el qual interpreta d'una manera minuciosa les fonts que ha tingut al seu abast i que no podríem tampoc contradir. A la fi, ens quedaran encara molts dubtes que tal vegada els futurs investigadors tindran la sort de poder resoldre.

Malgrat tot el que abans hem dit, alguns problemes genealògics es presenten ja pel que fa als comtes anteriors als hereutaris i precisament pel que fa a la família de Bera I, comte de Barcelona (801-820), nomenat per Lluís el Piadós. Segons Abadal, Bera era d'origen familiar got i fou probablement, abans del 801, comte del Rosselló on el succeí Gaucelm, de família franca, fill de Sant Guillem duc de Tolosa. No fixa del tot l'any de la successió, que a vegades situa el mateix 801 i en altres llocs diu que fou el 820, en ser Bera destituït. Ponsich, d'altra banda, nega que Bera fos comte del Rosselló i diu que Gaucelm ja ho era, almenys, el 812. També assegura que Bera fou comte de Rasés, comptant amb l'autenticitat, que ell defensa, de la fundació, pel

mateix comte, de l'abadia d'Alet, el 813, que diu reconeguda per dues butlles pontifícies del s. XII i pel fet d'haver estat efectivament comte de Rasés el fill de Bera, Guillemó. Abadal, en canvi, ho descarta del tot perquè considera que l'acta del 813 fou una falsificació. Si fos així, cau l'afirmació que hi fa el mateix Bera, el qual es diu fill del comte Guillem de Tolosa; això porta a Ponsich, potser per mantenir l'origen got que, segons ell, confirmaria l'acció de Guillemó en prendre part en la revolta d'Aissó (826-827), a pensar que Bera seria fill d'un primer matrimoni del franc Guillem amb una dama goda; mentre que d'un segon matrimoni serien fills Gaucelm i Bernat, marquès de Septimània. Aquest darrer fou l'encarregat d'apaivagar la revolta i això estava d'acord amb les hostilitats existents de sempre entre els dos germans francs i el suposat germà got i la seva descendència.

Un altre fill de Bera, Argila, segons Abadal fou probablement comte del Rosselló (843-844), que devia usurpar al comte Sunyer I, i devia abandonar després el càrrec; per tant, el considera com a comte intrús, sota l'autoritat del marquès Bernat. I el fill d'Argila, Bera II, no fou mai comte del Rosselló i tampoc del Conflent, on tenia el càrrec de jutge el 874. Ponsich al·ludeix a unes possessions que tenia Argila al Rosselló i a Rasés el 844, època en la qual es titulava comte, com s'ho deia el seu fill el 847; però després de moltes consideracions arriba a deduir que el comtat d'Argila i de Bera II fou el de Conflent i el de Rasés. I, per tant, el jutge Bera no tenia res a veure amb el darrer comte d'aquest nom.

Per a Abadal, hi hauria hagut un tercer fill de Bera, Miró, el qual possiblement hauria intentat d'ocupar el comtat de Carcassona i hauria vist després els seus béns confiscats en favor del mateix comtat. Ponsich situa l'«infidel Miró» com a descendent, potser fill, de Bera II.

Una filla de Bera I, Rotruda, fou la muller d'un cert Alaric, que Abadal té com a comte d'Empúries intrús, en oposició al comte Sunyer I entre el 842 i el 844, any probable de la seva mort. No ho nega del tot Ponsich, qui fins i tot s'inclinaria a fer-lo germà petit de Sunyer I; així hauria administrat per ell el comtat d'Empúries mentre Sunyer obtenia el del Rosselló en ser destituït del tot Bernat de Septimània. Això explicaria, com ja deia també Abadal, la desaparició de Sunyer el 848 en prendre-li els comtats un fill de Bernat, Guillem; per tant, no hi hauria hagut cap interrupció anterior en el govern de Sunyer.

Filla d'Alaric i de Rotruda fou Anna, muller, al voltant del

876, d'un cert Esteve, fill d'un vescomte de Narbona, d'origen got. Aquest matrimoni, segons Abadal, fou «tardà i estèril»; però Ponsich demostra documentalment que existiren dos fills, Ató i Arsenda, aquesta amb successió. Anna, el 876, féu una donació a Ridlinda, muller de Radulf, administrador del comtat de Besalú pel seu germà Guifré el Pilós. Abadal diu que Ridlinda fou una altra filla d'Alaric, germana, per tant, d'Anna; mentre que Ponsich apunta la possibilitat que Ridlinda fos filla de Bera II, germana de l'infidel Miró, sense que hi hagi cap manera de provar-ho. En resum: queden per aclarir, si fóra possible, aquests punts: a) identitat dels pares de Bera I; b) línia definitiva dels primers comtes del Rosselló i d'Empúries; c) identitat del comte Alaric; d) ascendència de Ridlinda, muller de Radulf.

Un misteri resta encara l'entorn familiar de Salomó, comte de Conflent així com d'Urgell i Cerdanya, tal vegada des del 848 i amb seguretat entre el 862 i el 868. Fou protagonista d'una llegenda que derrocaren Rovira i Virgili i Abadal en afirmar que no era d'origen franc, per tant seria got, i que no fou mai comte de Barcelona. La seva successió en els altres comtats faria suposar un parentiu amb els comtes de Carcassona (Oliba II) i Empúries-Rosselló (Sunyer II). A Salomó el succeïren, vers el 870, els germans Guifré i Miró, respectivament com a comtes d'Urgell-Cerdanya i de Conflent.

Dins el s. IX ens cal fer esment dels primers temps del comtat de Pallars i Ribagorça, que visqué llargament sota la jurisdicció dels comtes de Tolosa fins que assolí la independència poc després de morir el comte Bernat II (872). El primer comte independent fou Ramon I, nebot d'aquest per línia materna. Sembla que el seu pare fou fill de Llop I, comte de Bigorra. El nou comte de Pallars fou contemporani de Ramon II de Tolosa i ja Valls i Taberner intuï que no es tractava d'una mateixa persona; en canvi, si bé el feia fill d'un comte Llop, no veia clar que aquest fos comte de Bigorra, sinó que semblava identificar-lo més amb un Llop-Donat, de la família dels ducs de Gascunya. En realitat venia a ser el mateix, perquè Llop-Donat era Llop I, comte de Bigorra, fill del comte Donat I, procedent de Gascunya però casat amb la comtessa Fàquilo de Bigorra. Una tercera hipòtesi és que Ramon de Pallars fóra germà, no fill, de Llop I. Caldria poder confirmar totes aquestes dades.

Els primers comtes de Girona, des de les darreries del s. VIII, sembla que foren tots d'origen franc, si bé Abadal diu que el comte Rostany, anterior al 785, era got. No és possible cap ge-

nealogia continuada fins al comte Dela, del qual parlarem més endavant.

Pel que fa al comtat d'Urgell, també sembla que era got el comte Borrell I, el qual era també comte d'Osona el 798. La relació d'aquest comte amb les altres famílies comtals ha estat molt discutida i no s'ha aclarit del tot. El seu nom es repetí, algunes generacions més enllà, en alguns personatges de la casa de Barcelona. No obstant, el possible punt d'enllaç queda força obscur i no podem descartar, com diu Armand de Fluvià, que el nom no sigui més que un sobrenom. De fet, alguns dels que el van portar després tenien també un altre nom propi o bé el duien tal vegada per conservar el nom del pare: així Guifré Borrell i Ramon Borrell, comtes de Barcelona, i Borrell Ramon, un fill poc conegut d'aquest darrer, com feia notar, fa pocs anys, Manuel Mundó.

Sigui com sigui, a la línia d'Urgell no hi ha cap més Borrell que el primer esmentat i, molt més tard, Borrell II de Barcelona. A Borrell I els historiadors del Llenguadoc li van atribuir un fill, Sunifred, fonamentats en un precepte de Lluís el Piadós, del 829, adreçat al seu fidel Sunifred, fill del difunt Borrell. El document no els anomenava comtes, però ja fou suficient per imaginar que es tractava de Borrell I i del que fou després certament Sunifred, comte d'Urgell. Abadal ha mostrat la fragilitat d'aquesta hipòtesi, però no aporta cap prova contundent. Com tampoc, segons que diu Fluvià, no són prou convincents les raons de Ponsich per inclinar-se, com fa, a acceptar aquesta filiació: entre d'altres, es basa en l'acta de consagració de la seu d'Urgell, del 839, i en una donació del 840; la primera, sembla que és totalment fictícia i la interpretació de la segona no dóna cap seguretat per fer una sola persona del fidel Sunifred i el comte d'Urgell del mateix nom.

L'aparició en escena de Sunifred ens porta a les qüestions suscitées arran de la investigació dels orígens de la casa de Barcelona, i particularment de Guifré el Pelós. Desfeta, com d'altres, la llegenda que d'ençà de les *Gesta Comitum Barchinonensium* havia estat acceptada gairebé fins al s. XIX, i després de la incertesa de Pròsper de Bofarull per fixar la veritable ascendència de Guifré, els historiadors del Llenguadoc fan esment d'una donació al monestir de la Grassa, del 888, on figura Guifré com a fill de Sunifred i d'Ermessenda i amb diversos germans, un d'ells Miró, el que fou comte de Conflent; però afirmen que Sunifred era fill de Borrell I d'Urgell. Per altra banda, en l'acta de con-

sagració de Formiguera, del 873, ja apareixen els germans Guifré i Miró actuant conjuntament amb uns altres germans comtes, Oliba i Acfred, i al·ludint a una ascendència comuna. Aquesta ascendència, com explica Abadal, es fa palesa en un altre document del 879 on hom fa referència a uns béns que tenia el comte Miró per herència del seu avi Belló. I l'únic Belló conegut fins ara, d'aquelles èpoques i en aquells indrets, és el que fou comte de Carcassona, nomenat per Carlemany i desaparegut després del 812. Era d'origen got i tenia heretats al Conflent. D'ell no se'n sap res més.

Així i tot, fou discutit si Belló era l'avi patern o matern de Miró i, per tant, de Guifré. Els qui tenien el comte Sunifred per fill de Borrell, forçosament havien de creure que Belló era el pare d'Ermessenda, la seva muller. No ens podem estendre, ni cal, perquè seria una reiteració de dades conegudes. Només direm que Abadal va fixar la successió familiar en afirmar que fou Sunifred el fill de Belló; i que la circumstància de ser comte d'Urgell es donà per una concessió reial del 834, no perquè tingués res a veure amb Borrell I. La base d'aquesta afirmació era, per Abadal, el fet que quan en els documents es parla d'un avi, sempre es tracta del patern. I ací ve Ponsich a contradir-ho, amb altres proves documentals on, en un cas semblant, es feia referència a l'avi matern. Per això refuta la filiació carcassonesa de Sunifred i insisteix en fer-lo fill de Borrell I. Les seves raons són dues: les repeticions de noms dins les diverses línies comtals (a la de Carcassona, per exemple, deia que no hi havia cap més Sunifred, Borrell, Miró, Guifré o Radulf, noms que apareixen a la de Barcelona); i la transmissió d'unes mateixes possessions i càrrecs. Tots aquests punts els analitza Fluvià i, en general, tendeix a rebutjar-los amb raons que ens semblen vàlides i que, en resum, tornen a la filiació establerta per Abadal. Així, doncs, fou la casa de Carcassona, originària del Conflent, la veritable casa pairal de la major part dels comtats catalans: Barcelona, Girona, Urgell, Empúries, Rosselló, Besalú i Cerdanya.

Però ni el mateix Abadal mostrava una total seguretat en parlar dels fills de Belló. De moment, donava com a certs el successor d'aquest a Carcassona, Giscafré, i l'esmentat Sunifred comte d'Urgell-Cerdanya. Li semblava gairebé evident que ho era també Oliba I, successor del poc conegut Giscafré, i suposava que ho era Sunyer I, fet comte d'Empúries i Rosselló igualment el 834. La coincidència d'aquesta data es repetiria amb la de la seva mort i la de Sunifred, el 848. I curiosament, després d'un període

de canvis freqüents en la sobirania immediata dels comtats, en establitzar-se el retorn dels antics llinatges apareixen Oliba II a Carcassona i Sunyer II a Empúries. És cert que havien passat molts anys, però tot fa creure que eren fills, respectivament, dels qui havien dut el mateix nom, Oliba I i Sunyer I. És veritat també que, en aquest darrer cas, la cronologia ens pot fer dubtar: en efecte, si Sunyer I morí el 848, Sunyer II visqué fins al 915. Hauria tingut una edat molt avançada, pels termes de vida en aquelles èpoques, però no és impossible i, de totes maneres, no veiem cap altre possible successor entre els dos Sunyer. Són dades que també caldria poder comprovar.

És recentíssima la publicació d'un estudi de Szabolcs de Vajay, el qual coneix tant les genealogies catalanes com les de tot el Migdia de França. Ell no dubta en fer de Belló el cap d'un clan que s'estengué per tota la Marca catalana, diu, i li assigna rodonament els quatre fills. Subratlla la pràctica de l'endogàmia entre les diverses branques de la família i dóna algunes notícies diverses de les que coneixíem fins ara, tal vegada per la nostra pròpia limitació. Voldríem que es poguessin confirmar abans de donar-les com a definitives. Examinarem ara les que ens semblen més importants i, fins i tot, gairebé sorprenents.

Descartat Belló com a pare d'Ermessenda, la muller de Sunifred, seguim ignorant l'origen familiar d'aquesta.

Prou debatut ha estat també l'origen de Guinedilda, muller de Guifré I. Si tant s'ha parlat de Borrell I d'Urgell com a avi d'aquest, i en lloc d'ell s'accepta que ho fou Belló, per què no podria ser Borrell l'avi de Guinedilda? Abadal ho veu possible i així ho recull Fluvià, qui n'assumeix l'argument per explicar que el nom de Borrell hauria entrat per línia femenina a la casa de Barcelona i per això no l'haurien dut els comtes de les primeres generacions ni tampoc els de Carcassona. Botet i Sisó creia igualment que Guinedilda era filla de Sunifred d'Urgell, ben entès que aquest era el fill de Borrell. Ara bé: Vajay diu, com ja havia suggerit Rovira i Virgili, que Guinedilda era filla de Sunifred d'Osona. Aquest podria ser el fidel Sunifred del document del 829 i seria fill realment del comte Borrell I (precisament comte d'Osona), sense ser ell comte. No oblidem que els comtats no eren encara hereditaris. La designació de l'altre Sunifred, el de Carcassona, per al comtat d'Urgell podia ser una altra coincidència.

Sunyer II d'Empúries tenia un germà, Dela, potser més gran que ell i associat amb ell en el govern del comtat des del 862. Se-

gons Botet i Sisó, Dela fou comte de Girona i Besalú, cosa que no sembla prou demostrada; en realitat potser només fou com un administrador del comtat, que tindrien també conjuntament els dos germans, si bé Sunyer no intervingué pràcticament mai en els afers de Girona. En morir Dela, el 894, no heretaren el comtat els fills de Sunyer sinó Guifré I de Barcelona, cosí germà i cunyat de Dela mateix. En efecte, aquest es casà amb Quíxol, germana de Guifré. Sempre s'han conegut dues filles d'aquest matrimoni: Ranlo, abadessa de Sant Joan, i Virgília. Ara Vajay els atribueix una altra filla, Quíxol, casada amb Ansemund, senyor de Cameles; foren antecessors, diu, dels vescomtes de Fellet.

Arribats ja a l'època dels comtats hereditaris, des de Guifré I, ens centrarem en la família carcassonesa, en les seves branques de Barcelona i d'Empúries-Rosselló. Deixem a part els comtes de Pallars i Ribagorça, que, com ja sabem, tenen un origen divers. Constatem, en primer lloc una discrepància en l'ordre dels fills de Guifré I. Segons Ponsich, foren Sunifred, Guifré, Radulf, Miró i Sunyer; es fundava en els noms, que, seguint el costum, eren els de l'avi, el pare, dos oncles, i un parent proper. Abadal, en canvi, veu més probable l'ordre: Guifré, Miró, Sunifred, Radulf i Sunyer; té en compte l'edat i la data de la mort de cadascun d'ells. Guifré I distribuí els seus territoris com si fossin béns personals. Si bé la funció comtal no es dividia i tampoc no era encara herència del fill gran, en aquest cas és possible que coincidís amb l'adjudicació del territori de Barcelona a Guifré II, el qual governà de forma indivisa amb el germà petit indiscutible, Sunyer. Guifré II, dit també Borrell, havia passat gairebé desapercebut fins al punt que la data de la seva mort, 911 (confosa amb 912), constava per a la mort del seu pare, el qual, després de moltes incerteses, ha recuperat la seva, del 897.

Abadal és l'autor d'un estudi documental de la figura i l'obra de Guifré II, on ha fixat tota la seva cronologia. No obstant, deia que ignorava la procedència de la muller del comte, Garsenda. Algun autor havia dit que era una filla de Sunyer I d'Empúries. Ara diu Vajay, amb seguretat, que fou filla d'Odó I, comte de Tolosa, i de Garsenda d'Albí. A més, i cal dir que no sembla cap gran despropòsit, el germà d'ella, Ramon II de Tolosa, es casà amb una Gunidilda (o Guinedilda?), germana fins ara desconeguda de Guifré II.

El comte Miró II de Cerdanya i I de Besalú, fill de Guifré I,

es casà amb Ava, la qual el sobrevisqué fins al 962. Fins ara, hom ignorava l'origen de la comtessa. Li fou atribuït un origen ribagorçà, com a filla del comte Bernat Unifred i de Tota Galíndez; així ho creia Abadal. Aquesta Ava existí, però no fou, probablement, la muller de Miró. Ponsich, en demostrar que quan hom parla d'un avi, aquest pot ser el matern, alludeix a un document de Miró Bofill, bisbe de Girona i comte de Besalú, fill de Miró II, on parla del seu avi Fidelis levita, pel qual tenia un honor a Sadernes. És evident que no era l'avi patern, el comte Guifré I; havia de ser, doncs, el matern i, per tant, pare de la comtessa Ava. Qui era aquest Fidelis? La nostra perplexitat no acaba ací. Vajay ens diu que Ava era filla de Benció I, comte de Carcassona i Rasés, fill, aquest, del comte Oliba II. És curiós que també es deia Ava una germana d'aquest darrer.

També Vajay ens descobreix l'ascendència d'Adelaida, muller de Sunifred II comte d'Urgell (fill de Guifré I) i després tercera abadessa de Sant Joan. Segons aquest autor, seria una filla d'Ermengol I i d'Adelaida, comtes de Roergue. Això és versemblant, sobre tot pel fet d'haver continuat, ara i després, el nom d'Ermengol dins la línia dels comtes d'Urgell. Sunifred i Adelaida tingueren, sembla, dos fills: Ermengol i Borrell, que visqueren poc temps. Vajay els atribueix una filla, Adelaida, casada amb Eissó I, vicari de Lluçà i Merlès. També això sembla possible, donada la continuació del nom de Sunifred dins la casa de Lluçà.

Un altre matrimoni paral·lel hauria enllaçat les cases de Barcelona i de Roergue, sempre segons Vajay: Riquilda, filla d'Ermengol I i d'Adelaida, fou la segona muller del comte Sunyer I de Barcelona; d'ella, hom no n'havia esmentat mai la filiació. La primera muller de Sunyer, Aimilda, fou descoberta per Valls i Taberner en un document molt deteriorat i és impossible de desxifrar-ne l'origen. Pel nom, i Vajay sembla suposar-ho, podria ser de la casa comtal de Gavaldà; si bé pel nom, afegim nosaltres, podia procedir d'Aquitània: en efecte, Bertran I de Gavaldà (+ v. 937), quelcom posterior a la nostra comtessa, tingué per muller Aimilda d'Aquitània i després una néta d'ells portà el mateix nom.

Del primer matrimoni de Sunyer no se'n sabia res més; Vajay els atribueix una filla, Guinilda (o Guinedilda?), que fou la muller d'Hug, comte de Carcí; i aquest Hug era precisament un altre fill d'Ermengol I de Roergue. No obstant, en altres genealogies la comtessa de Carcí figurava com a filla de Ramon II de

Tolosa. El nom apareix encara en Guidinilda de Carcí, potser filla de la darrera esmentada, i que fou la muller d'un nét de Ramon II.

Així mateix ens sorprèn l'afirmació de Vajay segons la qual Letgarda, muller de Borrell II de Barcelona, era filla de Ramon Ponç III de Tolosa i de Garsenda de Gascunya (que, segons altres, era Garsenda de Narbona, contemporània seva). En canvi, Abadal i d'altres coincideixen en fer de Letgarda una filla de Ramon II de Roergue i de Berta d'Arle, els quals foren comtes d'Alvèrnia. Bofarull, i amb ell Abadal, suposa que també era filla d'ells Eimeruda o Aimerud d'Alvèrnia, segona muller del comte Borrell. Després de tota aquesta complicació ens inclinariem a acceptar, sense cap seguretat, però, que, donada l'endogàmia familiar, la Garsenda muller de Ramon III fou la de Narbona (néta del nostre comte Guifré II); i que Letgarda sembla més probable que fos de la casa de Roergue.

Potser la clau a desxifrar seria la transmissió del nom d'Ermengol. De fet, el portaren dos néts d'Ermengol I de Roergue (el qual el devia dur pel seu avi Ermengol d'Albí): un fill de Sunifred II d'Urgell, que ja hem esmentat, un altre de Sunyer I de Barcelona i el que fou comte Ermengol II de Roergue, casat amb una altra, per a nosaltres enigmàtica, Garsenda de Narbona. Dins la generació següent es digué Ermengol un nebot de la Garsenda de Narbona que suposem comtessa de Tolosa, el qual fou arquebisbe de Narbona, i un nét de Sunyer, com a fill de Borrell II, que començà la nova línia dels comtes d'Urgell. Per cert, que aquest Ermengol I tingué per muller una Tedberga, d'origen desconegut fins que Vajay ens ha fet saber que era provençal.

Dins la casa d'Urgell, si bé fins a la fi del s. XI, límit del nostre article, la successió dels comtes resulta claríssima, d'Ermengol I a Ermengol V, els problemes segueixen pendants per la banda de les comtesses. Desconeixem l'origen de Geriberga o Guisla, segona muller d'Ermengol I (que algú vol identificar amb la mateixa Tedberga, fent-ne una esposa única), i d'Arsenda, primera muller d'Ermengol II. Pel que fa a Ermengol III, ben localitzada l'ascendència de les tres mullers, hom ha posat en dubte l'ordre de les dues primeres: Adelaida de Besalú i Cle-mència de Bigorra; motiu pel qual no és tampoc segura l'atribució dels fills respectius a cadascuna d'elles.

Com a dada curiosa, i seguint amb la transmissió del nom d'Ermengol, trobem un sol personatge que el portà dins la casa

d'Empúries. Fou un fill del comte Ponç I i d'una altra Adelaida de Besalú; una germana d'ella (hi ha qui diu «presumpta») fou muller d'Ermengol II d'Urgell i pensem que d'ací podia venir el nom, que després no torna a aparèixer. També el comte Benció I d'Empúries, únic del seu nom dins aquesta branca, ens fa pensar en Benció I de Carcassona, contemporani seu. Sembla que sigui aquest un graó més per acceptar sense reserves la filiació carcassonesa de Sunyer I. Ignorem la família de les comtesses Ermengarda i Trudegarda o Trutgarda, mullers de Sunyer II i de Gausbert I; però si creiem el que diu Vajay, podrem identificar la segona muller de Gausfred I, fins ara desconeguda: es tracta de Guisla, filla de Ramon II de Roergue i de Berta. En aquest cas, seria una altra germana de la comtessa Letgarda de Barcelona. Un altre enigma apareix amb la successió de Guislabert I, comte del Rosselló, desconegudes també les seves mullers Beliarda (nom que figura a les cases de Montpeller i de Marsella) i Ermengarda. Segons els historiadors del Llenguadoc, no tingué descendència i Gausfred II no podia ser fill seu sinó germà. Tampoc no són coneguts els llinatges d'Adelaida, muller de Gausfred II, i d'Estefania, muller de Guislabert II.

La branca de Besalú i Cerdanya, derivada de la casa de Barcelona, mostra també algunes inseguretats, a part de la filiació de la comtessa Ava, que ja hem esmentat. Un fill d'ella, el comte Sunifred II, diuen que morí solter; en canvi, Monfar li atribueix un matrimoni amb Maria, filla de Sanxo Abarca, rei d'Aragó. Tal vegada fou un projecte sense resultat i, òbviament, sense descendència. Notem, de passada, que entre els fills ilegals de Miró II i de Virgília d'Empúries hi figura una Guilinda, possible record, encara, de l'àvia Guinedilda. La muller de Bernat I de Besalú, Tota, algú sospitava que era filla del comte Ramon Borrell de Barcelona; en tot cas, la confusió era més possible amb una germana d'aquest, el marit de la qual fou Bernat d'Albret. Segons que sembla, i ja ho deia Valls i Taberner, la comtessa fou filla de Guillem Sanç, duc de Gascunya, i d'Urraca de Navarra. Són desconegudes les mullers de Guifré II, comte de Cerdanya: Guisla, que hom ha suposat originària de Pallars, i Elisabet. Així com la de Guillem I de Besalú, Adelaida, que sembla d'origen provençal, i la de Ramon Guifré de Cerdanya, una altra Adelaida o Adela. Hi havia un interrogant per Elisabet, segona muller de Guillem Ramon I de Cerdanya: algú deia que era filla d'Ermengol III d'Urgell, però el més probable és que sigui filla d'Ermengol IV. I una confusió que durà llargament fou la identitat de la

darrera comtessa de Besalú, muller de Bernat III: hom havia dit sempre que era Maria, filla de Ramon Berenguer III de Barcelona i de Maria Roderic de Vivar, però finalment apareix amb el seu nom veritable, Ximena.

Per acabar, arribem novament a la branca principal de Barcelona. Hi hagué alguna incertesa sobre la data de la mort de Ramon Borrell; fa alguns anys, Mundó pogué fixar-la en l'any 1017. També semblava dubtosa la de Berenguer Ramon I, que per fi hom ha situat en el 1035. Els matrimonis d'aquest comte han estat difícils d'aclarir i encara no són del tot segurs. La primera muller, Sança, era tinguda per filla de Sanç Guillem, duc de Gascunya. Ara, d'ençà de Valls i Taberner, es veu més cert que fos filla de Sanxo Garcia, comte de Castella. Però per algú no queda exclosa la relació amb Gascunya, ja que hi hauria indicis d'un matrimoni anterior de Berenguer amb una filla d'aquell mateix duc, anomenada, diuen, Garcia (o també Sança); opinió que Sobrequés considera descartable. Si fóra així, Sança hauria estat la segona muller; i la tercera, fins ara considerada segona, seria Guisla, no lliure, tampoc, de problemes d'identitat. En efecte, per molt de temps havíem cregut que era filla de Gausfred I d'Empúries. Més tard, algun autor digué que era filla de Guifré de Balsareny i d'Ingilberga de Besora. Però és més versemblant una darrera versió, que la fa filla de Sunifred II de Lluçà i d'Er-messenda de Balsareny (filla, aquesta sí, de Guifré).

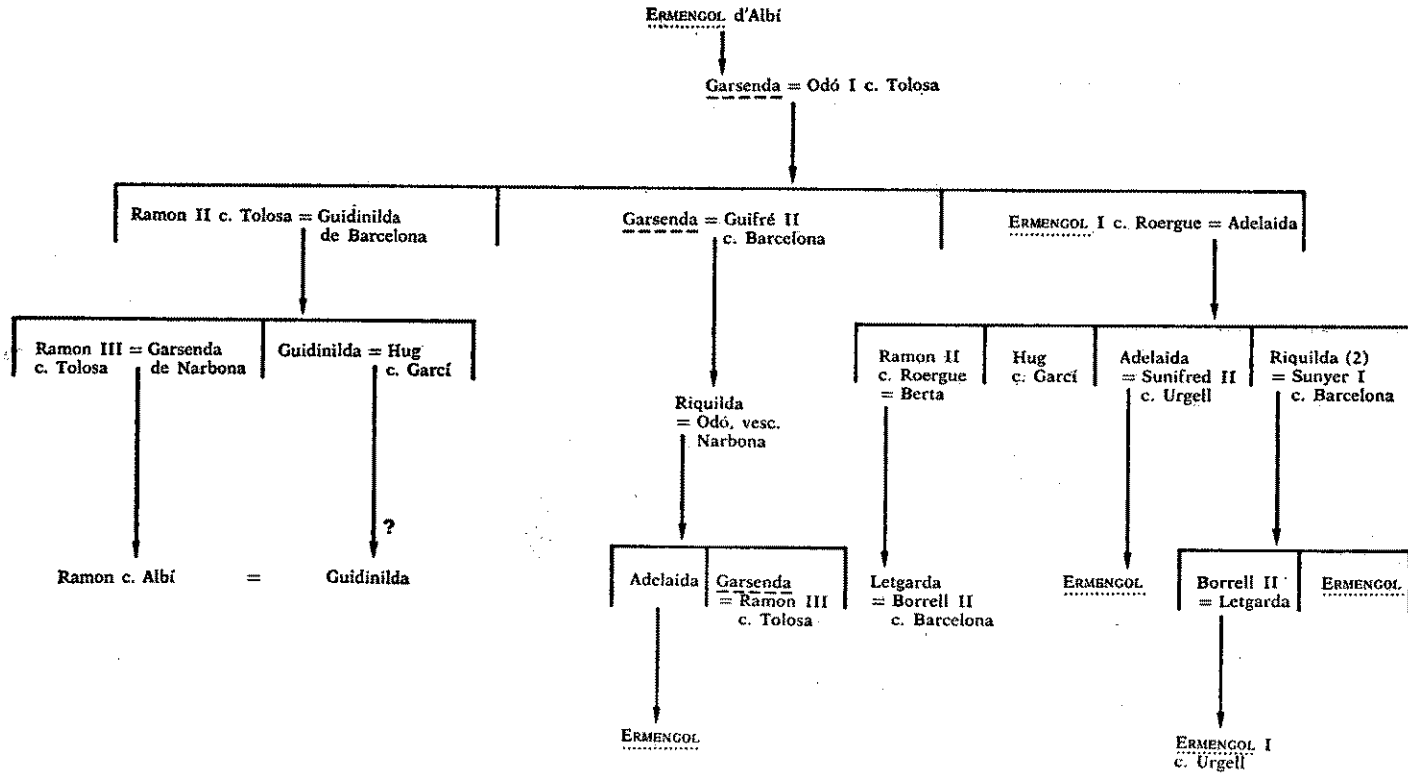
I finalment, els tres matrimonis de Ramon Berenguer I. Els noms de les comtesses són ben coneguts, no així llurs famílies d'origen. La primera, Elisabet, fou també tinguda com a filla d'un Sanç de Gascunya. El més acceptable és, com diu Sobrequés, que sigui filla de Llop Ató de Zuberoa, senyor de Jaca (descendent de la casa de Gascunya) i d'Ermengarda de Narbona. El nom de la seva mare, invariable, s'havia prestat abans a diverses interpretacions que un estudi de la cronologia va anar desmentint. La segona muller del comte, Blanca, segueix figurant com de llinatge desconegut i seria ben interessant d'esbrinar-lo. I la tercera, Almodis de la Marca, és la millor coneguda d'ençà del matrimoni amb el comte, que per a ella fou almenys el tercer, si no el quart. Però els seus matrimonis anteriors ens resulten plens d'incògnites. Diuen que el primer fou amb Ponç III de Tolosa i el segon amb Hug de Lusignan. Investigacions successives inverteixen aquest ordre: s'hauria casat amb Hug abans del 1038, per a separar-se'n abans del 1040; al voltant d'aquest any hauria estat el matrimoni amb Ponç, el qual la repudià el

1053. Els qui li atribueixen com a tercer marit el comte Guillem III d'Arle (i creiem que, si existí, havia de ser el primer de tots), difícilment li trobaran un espai, ja que ella esdevingué comtessa de Barcelona entre el 1053 i el 1054.

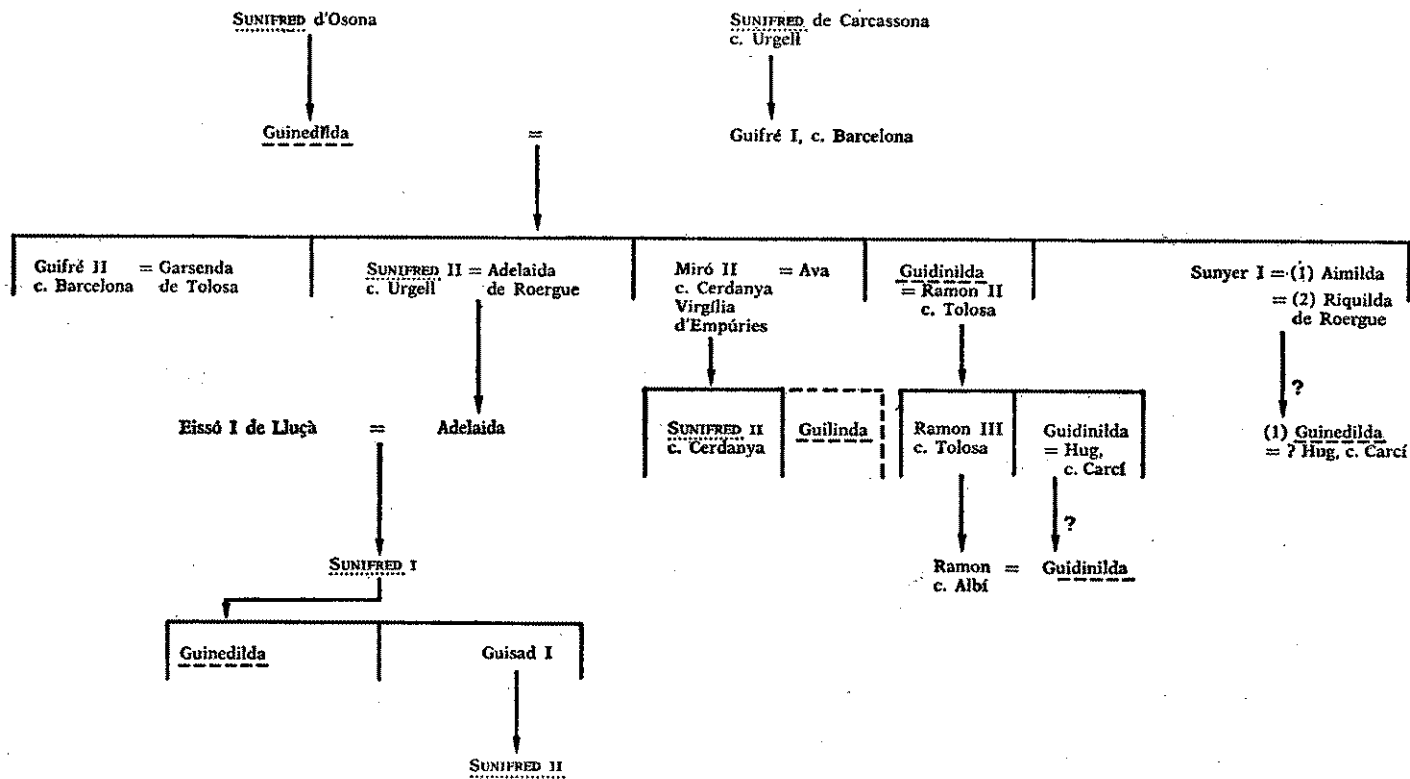
Cada persona pot tenir, per als altres, un aspecte de misteri que, en general, té poca importància pel que fa a determinar o modificar el curs de la Història. Però quan es tracta de personatges que certament han tingut un lloc preeminent en la vida de les nostres terres, se'ns desvetlla, si més no, la curiositat. En aquest camp, però, diríem que els misteris són interminables. Per exemple, qui ens podria identificar la segona abadessa de Sant Joan, que ha restat, potser per sempre, innominada? Fou Udina el qui donà a comprendre que podria ser una dama d'elevat llinatge establerta en el monestir per influència del comte Sunyer I de Barcelona. I on, quan i com va morir exactament aquell Pere Ramon, fill de Ramon Berenguer I, que hauria pogut ser comte de Barcelona si no hagués comès la seva acció criminal? I semblantment podríem preguntar-nos sobre Berenguer Ramon II. No hi ha dubte que queda encara una llarga tasca per als futurs investigadors.

HIPOTESIS SOBRE LA TRANSMISSIÓ DE NOMS ENTRE LES FAMÍLIES COMTALS

I: ERMENGOL, GARSEDA

II: SUNIFRED, GUINEDILDA

BIBLIOGRAFIA

Resulta del tot impossible d'afegir a aquest treball el gran nombre de notes bibliogràfiques que li correspondrien. Així, doncs, donem una relació de les principals obres consultades. A part de la Gran Enciclopèdia Catalana on han contribuït diversos autors amb articles de caràcter genealògic:

- ABADAL, Ramon d': *Dels visigots als catalans*, Barcelona, 1969.
— *Els primers comtes catalans*, Barcelona, 1958.
— *La família del primer comte barceloní, Bera*, «Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad», X (Barcelona, 1967), pp. 187-193.
- BAUTIER, Robert-Henri: *Notes historiques sur la Marche d'Espagne. Le Conflent et ses comtes au XIe siècle*, «Mélanges dédiés à la mémoire de Félix Grat», I, Paris, 1946.
- BOTET I SISÓ, J.: *Condado de Gerona. Los condes beneficiarios*, Girona, 1890.
- CALMETTE, Joseph: *Notes sur Wifred le Velu*, «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos», 5 (Madrid, 1901), pp. 442-451.
- DEVIC, Cl., VAISSETE, J.: *Histoire générale du Languedoc*, Toulouse, vols. II (1875), III (1872).
- FLUVIA, Armand de: *La qüestió de l'ascendència del comte Guifré I el Pelós*, «Revista de Catalunya», 28 (1989), pp. 83-87.
- MUNDÓ, Anscari M.: *Entorn de les famílies dels bisbes Oliba de Vic i Oliba d'Elna*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVIII (1959-1960), pp. 169-178.
— *La mort del comte Ramon Borrell de Barcelona i els bisbes de Vic Borrell i Oliba*, «Estudis d'Història Medieval», I (Barcelona, 1969) pp. 1-15.
- PONSICH, Pierre: *Bera I, comte de Barcelone et ses descendants. Le problème de leur juridiction comtale*.
— *El problema de l'ascendència de Guifré el Pelós*, «Revista de Catalunya», 23 (octubre, 1988), pp. 35-44.
- ROVIRA I VIRGILI, A.: *Història Nacional de Catalunya*, II (1922), III (1924).
- SOBREQUÉS VIDAL, S.: *Els grans comtes de Barcelona*, Barcelona, 1961.
- UDINA MARTORELL, F.: *El archivo Condal de Barcelona en los siglos IX y X*, Barcelona, 1951.
- VAJAY, Szabolcs de: *Structures de pouvoir et réseaux de familles du VIIIe au XIIIe siècle*, «Genealogica & Heraldica, Lisboa, 1986. Actas do 17º Congresso Internacional das Ciências Genealógica e Heráldica», Lisboa, 1989, pp. 275-315.
- VALLS I TABERNER, F.: *Figures de l'època comtal catalana*, «Anuari Heràldic», Barcelona 1917.
— *Els orígens dels comtats de Pallars i Ribagorça (I part. La primera família comtal pallaresa)*, «Estudis Universitaris Catalans» (Barcelona, 1918), pp. 1-103.
— *Notes per a la història de la família comtal de Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, «Recull de documents i estudis», I, fasc. III (1924), pp. 193-216.